

Demokracja deliberatywna w praktyce – działanie brytyjskiej organizacji Involve

Deliberative Democracy in Practice –
the Operation of the British Organization Involve

Abstract:

Deliberative democracy is becoming the subject of widespread discussion more and more often, not only in science, but also in political practice. In many countries, people involved in the functioning of civil society demand that its assumptions be implemented. Numerous non-governmental organizations promote the ideas of deliberative democracy and deal with actually placing them in the framework of public life. One of such organizations is the British foundation Involve. The area of its activity includes not only spreading knowledge and providing counseling in the field of deliberation, but also active participation in embracing the largest initiatives of this type (such as, for example, citizens' assemblies). The aim of this article is to briefly present the basic activities of Involve from recent years and to indicate issues such as the way of understanding deliberative democracy by this type of organization, the practical implementation of its postulates, and the effects of actions taken. The article is intended to be a short introduction to further considerations on the reflection of the theoretical assumptions of deliberative democracy in the realities of the democratic political scene, based on the analysis of organizations for which this is the basic area of operation.

Keywords: deliberative democracy, deliberation, public debate, democracy, Involve, civic assembly

Słowa kluczowe: demokracja deliberatywna, deliberacja, debata publiczna, demokracja, Involve, zgromadzenia obywatelskie

Wstęp

Demokracja z pewnością nie jest ustrojem idealnym. Przyjmuje się jednak, że jest to najlepszy ustrój ze wszystkich dotychczas znanych. Mimo to już od wieków jest ona

poddawana krytyce i porównywana z innymi formami rządów. Teoretycy wskazują nie tylko na wady demokracji, ale również na rozmaite rozwiązania, które miałyby wpłynąć na jej udoskonalenie. Jedną z tego rodzaju dysput jest dyskusja nad koncepcją demokracji deliberatywnej.

Pojmowanie demokracji deliberatywnej nie jest jednolite, ponieważ nadal pojawiają się nowe sposoby jej przedstawiania oraz pomysły na środki czy metody, które powinny być stosowane w jej zakresie. Niniejszy artykuł nie ma jednak na celu zebrania namysłu nad tą koncepcją i porządkowania definicji. W związku z tym ukazane zostaną jedynie najbardziej ogólne założenia, przytaczane przez badaczy pochyłających się uważniej nad teoretycznymi aspektami demokracji deliberatywnej. Przedmiotem niniejszego tekstu jest funkcjonowanie organizacji, które stawiają sobie za cel wprowadzanie w życie zasad tej koncepcji. Tego rodzaju instytucji jest wiele i wciąż powstają nowe. Wśród najbardziej znanych należy wymienić chociażby The Jefferson Center, Center for Deliberative Democracy czy działające w Polsce Centrum Deliberacji. W niniejszym artykule za przykład takiej instytucji posłuży Involve. W związku z tym zostanie w nim zawarta krótka analiza działań prowadzonych przez tę organizację. Za szczególnie istotne uznaje się znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy model demokracji deliberatywnej rzeczywiście prowadzi do realizacji złożonych przyjętych w jego doktrynie, a jeśli tak, to w jaki sposób. Konieczne jest jednak także wskazanie, jak Involve pojmuje demokrację deliberatywną, jak deliberacja wygląda w praktyce oraz jakie efekty przyniosło stosowanie jej przez tę organizację. Wszelkie informacje na temat swoich działań organizacja umieszcza na oficjalnej stronie internetowej, toteż witryna ta jest doskonałym źródłem do przeprowadzenia wstępnej analizy.

Definiowanie demokracji deliberatywnej – zarys

Namysł filozoficzny nad demokracją deliberatywną oraz próby ujęcia jej w konkretne ramy definicyjne to niezwykle ciekawe, ale też szerokie zagadnienie. Zagłębienie się w tę tematykę jest możliwe dzięki lekturze takich prac jak: *Deliberacja – demokracja – partycypacja* Piotra W. Juchacza (Juchacz, 2006), *Polityka i namiętność* Michaela Walzera (Walzer, 2006), *Deliberacja i rządzenie wielopasmowe: teoria i praktyka* Jacka Sroki (Sroka, 2009), *Pluralizm i racjonalność w świetle idei demokracji deliberatywnej* Łukasza Perlikowskiego (Perlikowski, 2020), *Good governance jako standard prawny* Marioli Żak (Żak, 2020), *Demokracja na rozdrożu: deliberacja czy partycypacja polityczna?* Janusza Grygieńcia (Grygieńć, 2017), które w wystarczająco rozległy sposób przedstawiają różnorodne aspekty tego zagadnienia. Sięgając do źródła owego namysłu, warto zapoznać się również z następującymi publikacjami: *Teoria sprawiedliwości* (Rawls,

1994) i *Liberalizm polityczny* (Rawls, 2012) Johna Rawlsa, a także *Faktyczność i obowiązki* (Habermas, 2005) Jürgena Habermasa i innymi dziełami tych autorów.

Choć istnieją rozmaite podejścia do definiowania demokracji deliberatywnej, to współdzielą one najczęściej kilka podstawowych cech. Przede wszystkim jest to koncepcja, zakładająca, że oddaje się w ręce określonej zbiorowości rzeczywistą władzę nad sprawami, które jej dotyczą (Sterna-Zielińska, 2019, s. 33). Owa zbiorowość ma jednak osobiście pochylić się nad własnym losem, nie zaś za pośrednictwem wybieranych raz na kilka lat przedstawicieli. Aby było to możliwe, konieczne jest spełnienie kilku ważnych wymogów. Po pierwsze, każdorazowe podjęcie decyzji powinno zostać poprzedzone dialogiem stron, których dotyczy dana sprawa. Ów dialog powinien być powszechny, gdyż demokracja deliberatywna zakłada, że każdy ma prawo brać czynny udział w dyskusji oraz podejmowaniu decyzji. Przyjmuje się również, że wszystkie osoby, które uczestniczą w dyskusji, są sobie równe. Każdy ma zatem takie samo prawo do zabrania głosu oraz przedstawienia własnych argumentów (Sterna-Zielińska, 2019, s. 34). Równocześnie jednak, aby dialog mógł przynieść realny efekt, jego uczestnicy powinni zyskiwać najbardziej podstawowe kompetencje w omawianym zagadnieniu poprzez zapoznanie się z materiałami na jego temat, te zaś powinny być powszechnie dostępne (Abramowicz, 2011, s. 223). Zgodnie z tak skonstruowanymi założeniami wynikiem dialogu ma być racjonalne rozwiązanie, którego podstawą są argumenty, uznane przez zainteresowane strony za najbardziej słuszne. Demokracja deliberatywna zakłada bowiem, że obywatele są w stanie samodzielnie dojść do konsensusu, wybierać akceptowalne społecznie rozwiązania i podejmować decyzje.

Dialog powszechny w założeniu ma odnosić się do najbardziej uniwersalnych zasad życia publicznego. Oznacza to, że dyskusji powinny być poddawane najbardziej fundamentalne kwestie, które bezpośrednio wpływają na życie obywateli, obejmujące na przykład ogólne zasady sprawiedliwości, kwestie etyczne czy ekonomiczne (Szlachta, Krzynówek, 2006, s. 97–98). Współcześnie już mamy do czynienia z podobnymi formami dialogów, a ich doskonałym przykładem jest dyskusowanie przez obywateli nad tzw. budżetami obywatelskimi. Warto jednak dodać, że między partycypacją a deliberacją jest zarówno wiele różnic, jak i punktów wspólnych. Szerzej na ten temat pisał J. Grygieńć w pracy *Demokracja na rozdrożu* (Grygieńć, 2017, s. 215–275). Zwolennicy demokracji deliberatywnej przyjmują, że w czasie dialogu, który dotyczy obywatela bezpośrednio, będzie on posługiwał się rzetelną wiedzą oraz argumentami, wpływającymi nie z chęci zaspokojenia prywatnych interesów, lecz rzeczywistego budowania sprawiedliwego społeczeństwa (Tobiasz, 2016, s. 108). Uznanie, że aktywni uczestnicy deliberacji kierują się bezstronnością i racjonalnością, nakazywałoby przyznać, że są oni w stanie podjąć jakościowo lepsze decyzje polityczne.

W państwach demokratycznych wybory stanowią podstawowy sposób legitymizacji władzy. Zakłada się bowiem, że reprezentanci wybrani w demokratycznych wyborach to władza pochodząca i działająca na rzecz rzeczywistego suwerena. Istnieją oczywiście także przejawy osobistego podejmowania decyzji, do których należy zaliczyć wszystkie formy demokracji bezpośredniej. Jednak w przypadku demokracji deliberatywnej legitymizacja władzy jest z założenia czymś o wiele solidniejszym, ponieważ to właśnie wolni i równi obywatele partycypują w podejmowaniu decyzji politycznych. Niektórzy badacze skłaniają się nawet ku zadaniu pytania, czy demokracja deliberatywna mogłaby być odpowiedzią na współczesny kryzys legitymizacji władzy (Žardecka-Nowak, 2008, s. 30–35). Wskazuje się również na to, że niekiedy może ona stanowić raczej socjotechnikę. W takim wypadku demokracja deliberatywna byłaby raczej tworem, sztucznie uzupełniającym braki w legitymizacji, nie zaś stanowiącym prawdziwy namysł obywateli nad konkretnym problemem (Perlikowski, 2020, s. 152–160). Badacze podają również w wątpliwość, czy deliberacja rzeczywiście jest w stanie podnieść kompetencje jej uczestników i w sposób trwały wpłynąć na ich postawy oraz osobiste preferencje (Tobiasz, 2016, s. 108).

Jak należy zatem postrzegać demokrację deliberatywną? Słusznie zauważono, że to nie tylko technika, która ma kreować pewien ład polityczny, ale także niezwykle rozległa koncepcja, na którą składa się wiele elementów aksjologicznych. Współcześnie mamy jednak do czynienia z próbami wprowadzania jej w życie na różne sposoby, czego przykładem jest chociażby funkcjonowanie organizacji wymienionych we wstępie. W społeczeństwach demokratycznych obywatele coraz częściej mogą partycypować w podejmowaniu decyzji, na przykład poprzez sądy obywatelskie, dni deliberacji, sondaże deliberatywne czy wspomniane wyżej budżety obywatelskie (Tobiasz, 2016, s. 107). Zazwyczaj odbywa się to na szczeblu lokalnym, choć sama koncepcja demokracji deliberatywnej zakłada, że także powszechne decyzje mogłyby być podejmowane za pomocą namysłu samych obywateli. Powstało również narzędzie, jakim jest Discours Quality Index (Steenbergen, Bächtiger, Spörndli, Steiner, 2003, s. 21–48), które ma dawać szansę na zbadanie jakości deliberacji na podstawie kilku kryteriów związanych ściśle z mową oraz jakością dyskusji (na przykład debaty parlamentarnej) (Szlachta, Krzynówek, 2006, s. 97).

Nie da się ukryć, że zainteresowanie demokracją deliberatywną rośnie, a sama koncepcja zyskała wielu zwolenników. Należy do nich zaliczyć także twórców i działaczy organizacji Involve, której funkcjonowanie zostanie przedstawione poniżej.

Podstawy funkcjonowania Involve

Przykładem omawianym w niniejszym artykule jest brytyjska organizacja Involve. Funkcjonuje ona od 2003 roku, współpracując zarówno ze środowiskami naukowymi, różnymi organizacjami działającymi na rzecz społeczeństwa obywatelskiego, jak i władzami (rząd, parlament). Organizacja ma swoje biura w Londynie, Belfaście i Edynburgu (<https://involve.org.uk>, 2022). Jej działalność jest finansowana między innymi z dotacji i darowizn. Wśród nich można znaleźć finanse przekazane nie tylko przez inne organizacje i instytucje, ale również przez rządy państw czy poszczególne ministerstwa. Innym źródłem dochodów organizacji jest działalność doradcza oraz szkoleniowa (<https://involve.org.uk>, 2022). Udostępnione przez Involve dane wskazują na kilka istotnych kwestii. Przede wszystkim organizacja ma stosunkowo szeroki zasięg, ponieważ działa na terenie Anglii, Walii, Irlandii Północnej i Szkocji. Dodatkowo prowadzi rozmaite projekty, w tym także w ramach współpracy z władzami. Sporą część funkcjonowania Involve zajmuje działalność edukacyjna.

Ogólnym celem organizacji jest ożywienie demokracji oraz usprawnienie procesów podejmowania decyzji. Wizja działania Involve została jednak dosyć szeroko opisana. Wyłania się z niej sposób postrzegania demokracji deliberatywnej przez tę organizację, a nawet ocena funkcjonowania demokracji jako ustroju. Według działaczy Involve konieczne jest przezwycięzenie problemów, które pojawiły się w ramach funkcjonowania demokracji przedstawicielskiej. Do jej głównych mankamentów zaliczono: oderwanie większości społeczeństwa od faktycznego sprawowania władzy, słabe powiązanie między decydentami a społeczeństwem, nieadekwatność usług publicznych do potrzeb i narastające podziały społeczne. Uznano, że wszystko to wywołuje nie tylko frustrację oraz polaryzację wśród obywateli, ale również trudności w podejmowaniu decyzji w ramach bieżącego systemu. Jako efekt działania demokracji przedstawicielskiej wskazano odkładanie najbardziej palących kwestii na bok z obawy przed reakcją opinii publicznej. Podkreślono, że w demokracji to zwycięzca bierze wszystko, a zatem niemożliwe jest podejmowanie decyzji na podstawie konsensusu, który obejmowałby wszystkich zainteresowanych. Wreszcie skrytykowano obowiązujący system, określając go mianem toksycznej i symbiotycznej mieszanki elitaryzmu i populizmu (<https://involve.org.uk>, 2022).

Konstruując wizję kierującą działaniami Involve, wzięto pod uwagę dostępne i stosowane już sposoby wpływu obywateli na podejmowanie decyzji oraz metody przekazywania informacji zwrotnych. Jednak wybory uznano za niewystarczające źródło wiadomości o szczegółowych preferencjach obywateli, a sondaże czy grupy fokusowe za nieskuteczne w kwestii skłaniania ludzi do zawierania kompromisów i dzielenia się rzetelnymi informacjami. Nawet najbliższe obywatelowi usługi publiczne

uznano za nieodpowiadające rzeczywistym potrzebom ze względu na niewykorzystywanie doświadczeń życiowych oraz zasobów korzystającej z nich społeczności (<https://involve.org.uk>, 2022).

Remedium na tę sytuację ma być przeniesienie władzy na ludzi w sprawach, które wpływają na ich życie. Za owe sprawy uznano w Involve nie tylko kwestie o charakterze lokalnym (np. usługi publiczne) czy bezpośrednio dotykające jednostek (np. podstawowe przepisy, podatki), ale również duże zmiany społeczne, takie jak skutki globalizacji. Działacze Involve zakładają bowiem, że człowiek jest w stanie rozwiązywać nawet najbardziej skomplikowane problemy na drodze konsensusu, jeśli zostanie obdarzony zaufaniem i będzie miał do dyspozycji odpowiedni wachlarz informacji oraz metod działania. Zmiana w sposobie funkcjonowania demokracji mogłaby zatem zajść dzięki ciągłemu i konstruktywnemu dialogowi między społeczeństwem a decydentami. Przyjęto przy tym założenie, że ludzie darzą decydentów szacunkiem, a ci ostatni pragną lepszych relacji z obywatelami (<https://involve.org.uk>, 2022).

Zgodnie z wizją Involve ludzie są w stanie kształtować decyzje polityczne poprzez zaangażowanie się w ich podejmowanie. Podejmowanie decyzji powinno być otwarte, partycypacyjne i deliberatywne. Przez otwartość rozumie się w tym przypadku danie ludziom możliwości zrozumienia, wpływania oraz rozliczania decydentów z ich działań i zaniechań. Partycypacja oznacza wolność i możliwość kształtowania swoich społeczności, a także wpływania na decyzje podejmowane w ich ramach. Deliberacja zakłada, że każdy powinien mieć szansę wymiany poglądów oraz uznawania rozmaitych perspektyw, rozumienia konfliktu i szukania wspólnych płaszczyzn. Tego rodzaju działania miałyby przynieść wymierne skutki w postaci:

- podniesienia poziomu usług publicznych, które odnosiłyby się do realnych potrzeb obywateli,
- bardziej rozumnego rozkładu władzy,
- zrozumienia ograniczeń decydentów oraz konieczności zawierania kompromisów przez opinię publiczną,
- wyjścia z impasu w wielu kontrowersyjnych kwestiach,
- ogólnego zbudowania zaufania i zrozumienia w społeczeństwie (<https://involve.org.uk>, 2022).

Wyraźnie widać, że przyjęte przez Involve założenia są zgodne z ogólnym pojmowaniem demokracji deliberatywnej. Opierają się one głównie na możliwościach człowieka, jego umiejętnościach rozumnego pojmowania sytuacji, dochodzenia do kompromisu oraz przedkładania dobra wspólnego nad własne preferencje. Nietrudno też zauważyć, że działacze Involve założyli także dobrą wolę decydentów oraz chęć dzielenia się władzą ze społeczeństwem.

Działalność Involve – szerzenie wiedzy i doradztwo

Involve udostępnia informacje na temat wspomnianych już źródeł finansowania. Na ich podstawie można wskazać kilka najważniejszych obszarów działań za lata 2019–2020. W tym czasie organizacja stworzyła m.in. Program Innowacje w Demokracji, wspierała funkcjonowanie sieci zgromadzeń obywatelskich, przeprowadzenie kilku rozproszonych dialogów oraz paneli mieszkańców dotyczących kwestii lokalnych. Największym projektem realizowanym w tym czasie było Zgromadzenie Klimatyczne Wielkiej Brytanii, zorganizowane przy współpracy z mySociety, Fundacją Sortition oraz parlamentem brytyjskim. Dodatkowo Involve prowadziła liczne działania edukacyjne i informacyjne. W ramach organizacji działa także kilka sieci zajmujących się upowszechnianiem przyjętej wizji.

Stałym elementem działań Involve jest propagowanie rozmaitych metod, informacji oraz praktycznych porad na temat wprowadzania w życie idei demokracji deliberatywnej. W ramach organizacji stworzono własną bazę wiedzy na ten temat. Zawiera ona wskazówki dotyczące rozmaitych metod, a nawet wskazuje kilkadziesiąt praktycznych narzędzi, które można wykorzystać do planowania i organizowania zadań z zakresu deliberacji (<https://involve.org.uk>, 2022). Dodatkowo Involve zapewnia profesjonalne doradztwo dla specjalnego programu Sciencewise, który ma umożliwić decydom prowadzenie polityki w taki sposób, by była ona wspierana przez wiedzę społeczną (szczególnie w zakresie technologii i nauki). Program ma bowiem na celu łączenie decydentów z opiniami wyrażanymi przez społeczeństwo (<https://sciencewise.org.uk>, 2022). Każde z tego rodzaju działań sprawia, że organizacja realizuje część swoich celów, tj. upowszechnianie możliwości prowadzenia deliberacji oraz dzielenie się wiedzą. Niewątpliwie jest to bardzo przydatny aspekt działalności Involve, ponieważ każdy sposób na podnoszenie świadomości społeczeństwa oraz skracanie dystansu między decydom a obywatelem ma pozytywny wpływ na funkcjonowanie państwa.

W ramach działalności Involve funkcjonują również sieci, które działają na rzecz wprowadzania w życie założeń demokracji deliberatywnej. Jedną z nich jest Public Sector Peer Learning. Jest to sieć skupiająca przedstawicieli organów sektora publicznego, w tym głównie samorządów lokalnych. Uczestnictwo w niej jest całkowicie bezpłatne i ma na celu wzajemne wsparcie w zdobywaniu doświadczenia w demokracji deliberatywnej. W ramach sieci odbywają się regularne spotkania online. Uczestnicy mają również dostęp do forum tematycznego (<https://www.involve.org.uk>, 2022).

Z ramienia Involve działa także Deliberative Democracy Practitioners' Network. Została ona powołana w 2019 roku, aby skupiać wszystkie osoby zaangażowane w praktyczne stosowanie demokracji deliberatywnej. Za jej główne cele uznano:

- budowanie praktycznych możliwości organizowania paneli obywatelskich oraz innych procesów deliberacyjnych,
- wzajemne wsparcie, wymianę doświadczeń, dzielenie się pomysłami,
- budowanie zrozumienia, ciągłe poznawanie i rozwijanie metod działania w ramach demokracji deliberatywnej,
- opracowanie standardów i zasad efektywnej organizowanej deliberacji (<https://www.involve.org.uk>, 2022).

Obie wspomniane sieci w praktyczny sposób propagują ideę demokracji deliberatywnej. Dzięki nim możliwe jest zdobycie doświadczenia oraz wiedzy na tematy związane z wykorzystywaniem różnorodnych metod deliberacji i organizowaniem tego rodzaju przedsięwzięć. Ponownie można uznać to za działalność jak najbardziej pozytywną. Jednak zarówno funkcjonowanie takich sieci, jak i wszystkie działania edukacyjne mogą być traktowane jedynie jako niewielki krok na drodze do realnego przekazania władzy obywatelom i włączenia ich do procesów decyzyjnych na najwyższych szczeblach.

Działalność Involve – zgromadzenia obywatelskie i inne projekty

Involve prowadzi także rozmaite projekty, wspierając oraz doradzając w zakresie deliberacji licznym instytucjom i przedstawicielom władz. Od 2018 roku Involve jest zaangażowane m.in. w projekt pod nazwą „Home Office Open Space”. Jako organizacja, która zajmuje się fachowo wdrażaniem w życie idei demokracji deliberatywnej, Involve tworzy warunki oraz przestrzeń do dialogu między społeczeństwem obywatelskim a brytyjskim Home Office (odpowiednikiem polskiego MSWiA). Co ważne, w przypadku zaistnienia silnego konfliktu w czasie dialogu Involve podejmuje się roli bezstronnego mediatora. Pojęcie bezstronności nie zostało dokładnie opisane przez samą organizację. Można jednak przyjąć za Adamem Zienkiewiczem, że przez bezstronność rozumie się nieopowiadanie się mediatora po żadnej ze stron konfliktu (Zienkiewicz, 2019, s. 12). Cały projekt „Home Office Open Space” dotyczył dwóch programów realizowanych przez brytyjski rząd. Pierwszy z nich odnosił się do zastąpienia starej Krajowej Bazy Danych Policji przez nowy, bezpieczny i bardziej skuteczny serwis danych dla organów ścigania, w tym także nowy rejestr osób zaginionych. Drugi dotyczył kwestii usług związanych z biometrią. W 2020 roku opublikowano raport z tej działalności za okres od lipca 2018 do maja 2020 roku. Wynika z niego, że w ciągu 18 miesięcy zorganizowano liczne warsztaty open space we wskazanym zakresie. Wzięło w nich udział około 24 organizacji będących przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego. Warsztaty open space odbywały się w formie całonocnej lub przez pół dnia, większość

na żywo, jednak część (ze względu na pandemię) została przeprowadzona online. Co najmniej dwa tygodnie przed warsztatami ich uczestnicy otrzymywali od Home Office lub Involve dokumenty z kompletnymi informacjami na temat poruszanej tematyki (*LEDS/HOB Open Space Civil Society Annual Report – July 2018–May 2020*). W czasie spotkań odbywały się dyskusje plenarne oraz szczegółowe dyskusje tematyczne. Wszystkie były protokołowane. W omawianym okresie omówiono m.in. zagadnienia związane z ochroną, udostępnianiem, przechowywaniem i jakością danych, indywidualnymi uprawnieniami, kontrolą i poziomem dostępności, a także krajowym rejestrem osób zaginionych. W raporcie wskazano, że nie rozstrzygnięto kilku kwestii, m.in. praw właściciela danych do informacji o nich oraz sposobu ich przechowywania przez służby. Tematy te miały zostać poruszone na kolejnych spotkaniach (*LEDS/HOB Open Space Civil Society Annual Report – July 2018–May 2020*). Ta inicjatywa to doskonały przykład praktycznego działania demokracji deliberatywnej ze wsparciem Involve. Należy jednak podkreślić, że organizacje społeczeństwa obywatelskiego (CSO) pełniły w tym wypadku funkcję doradcą.

Involve udzieliło również wsparcia w zakresie deliberacji Zgromadzeniu Obywatelskiemu Szkocji. Jest to grupa około stu obywateli Szkocji, którzy zbierają się wspólnie (lub przeprowadzają spotkania online) w celu ustalenia, w jaki sposób obywatele będą włączani w proces podejmowania decyzji, jaką należy przyjąć postawę wobec usług publicznych oraz opieki społecznej, jak sprostać wyzwaniom XXI wieku (w tym problemom wynikającym z Brexitu), jakie informacje należy zebrać, aby dokonywać świadomych wyborów, dotyczących przyszłości kraju oraz wielu innych kwestii. Według dostępnych informacji łącznie odbyło się już osiem spotkań (<https://webarchive.nrscotland.gov.uk>, 2022). Zgromadzenie opublikowało również zalecenia, a także raport sporządzony w ramach projektu badawczego, który został przeprowadzony przez naukowców z uniwersytetów w Newcastle i Edynburgu oraz zespół badaczy społecznych szkockiego rządu (*Citizens' Assembly of Scotland: Research Report*, 2019). Zebranie specjalnej grupy, która deliberuje nad przyszłością Szkocji, z pewnością można uznać za pozytywny przejaw zaangażowania obywateli. Umiejętność wypracowania konkretnych zaleceń ukazuje, że niewielkie grono osób może dojść do konsensusu w podstawowych dla zbudowania państwa kwestiach.

Największą inicjatywą, w którą zaangażowało się Involve, było Zgromadzenie Klimatyczne Wielkiej Brytanii. Na ten cel Involve otrzymało w ramach darowizn i dotacji 200 000 GBP od Fundacji Esmée Fairbairn, 160 000 GBP od Europejskiej Fundacji Klimatycznej oraz w ramach przychodu za doradztwo i szkolenia 126 677 GBP od Izby Gmin. Na udział Involve w tej inicjatywie przeznaczono zatem łącznie 486 677 GBP (<https://www.involve.org.uk>, 2022). Zgromadzenie Klimatyczne zostało powołane w celu wypracowania rozwiązań, które doprowadziłyby do osiągnięcia zerowej wartości

emisji gazów cieplarnianych. Taki cel wyznaczyła sobie Wielka Brytania do 2050 roku, przyjmując odpowiednią ustawę w roku 2019 (*Annual Report 2019/20: Fit for the Future*, 2020). Kwestie klimatyczne nie są jednak jedynymi tematami, poruszonymi w zakresie działań organizacji związanych z demokracją deliberatywną. Warto zwrócić uwagę na przykład na Konwencję Obywatelską w sprawie Demokracji Wielkiej Brytanii (<https://www.ccukdemocracy.org>, 2022), która ma na celu zaangażowanie obywateli w debatę na temat reform demokratycznych w Wielkiej Brytanii. Wiedza oraz umiejętności dotyczące demokracji deliberatywnej są promowane także przez Westminsterką Fundację na rzecz Demokracji (<https://www.wfd.org>, 2022). Nad zagadnieniami demokracji deliberatywnej w Wielkiej Brytanii pochylił się również autorzy artykułów publikowanych np. na łamach „The British Journal of Politics and International Relations” (Davidson, Elstob, 2014) czy „Political Studies” (Smith, Wales, 2000). Poniżej szerzej zostanie omówione wspomniane już Zgromadzenie Klimatyczne.

Zespół osób, które miały brać udział w Zgromadzeniu, wybrano poprzez rozesłanie propozycji uczestnictwa do reprezentatywnej grupy 30 000 obywateli. Chęć wzięcia udziału w Zgromadzeniu wyraziło około 2000 osób. Spośród nich komputer losowo wybrał 110 osób. To właśnie one tworzyły Zgromadzenie, deliberując nad przyszłością klimatyczną Wielkiej Brytanii przy wsparciu czterech niezależnych ekspertów oraz panelu doradców (*UK Citizens’ Climate Assembly to Meet for First Time*, 2020). Ta losowa grupa osób spotykała się od stycznia do maja 2020 roku. We wrześniu tego roku został opublikowany oficjalny raport, który zawierał 50 głównych zaleceń dla władz. Działania Zgromadzenia zostały bardzo dobrze przyjęte w mediach, a Komisja ds. Zmian Klimatu zapowiedziała, że weźmie pod uwagę opracowany dokument (*Annual Report 2019/20: Fit for the Future*, 2020). Niestety, pomimo ustnych obietnic, nie poczyniono żadnych kroków w tym celu. Komitet ds. Strategii Biznesu, Energii i Przemysłu opublikowała drugi raport, dotyczący sesji 2021–2022, wskazując jednocześnie na bierność rządu pomimo poczynionych wcześniej ustaleń, a także ogromnego wysiłku i środków zainwestowanych w Zgromadzenie. Podkreślono, że inicjatywy rządu były dotychczas niewystarczające, nie opublikowano oficjalnej strategii, nie odniesiono się oficjalnie do zaleceń i raportu Zgromadzenia (co obiecał wcześniej minister właściwy ds. klimatu) ani nie rozpoczęto działań, które łączyłyby podejście rządu z możliwościami lokalnymi oraz krajowym biznesem (*Climate Assembly UK: Where Are We Now? Second Report of Session, 2021–2022*). Rząd ustosunkował się do tych zarzutów, wskazując, że uruchomiono pewne programy, zmierzające do realizacji postawionego celu. Jednocześnie podkreślono, że tak rozległy temat wymaga czasu oraz ogromnego wysiłku, aby wdrożyć go w życie. W odpowiedzi zawarto także stwierdzenie, że działalność Zgromadzenia jest niezwykle istotna, opublikowano dokument z odpowiedzią na raport, dodając przy

tym, że szczegółowe opracowanie zostanie podane do informacji publicznej w „odpowiednim czasie” (*Climate Assembly UK: Where Are We Now? Second Report of Session, 2021–2022*). Ponownie warto zauważyć, że udało się zebrać grupę zaangażowanych obywateli i przy wsparciu ekspertów wypracować kompromis. Powstały nawet obszerne raporty oraz praktyczne zalecenia. W tym przypadku deliberacja poszła jednak o krok dalej, ponieważ miała ona być wiążąca dla przedstawicieli władzy. Niebezpiecznie zakładano, że tak stworzona szansa zostanie wykorzystana przez polityków. Została ona jednak zaprzepaszczone. Powstaje zatem pytanie, czy nawet po tak wszechstronnie przeprowadzonym dialogu decydent będzie stosował się do tego, co wypracuje społeczeństwo, czy też odrzuci kompromis na rzecz własnych działań i inicjatyw. W tym kontekście szerszego rozważenia wymagałyby takie zagadnienia jak rosnący pluralizm jako zagrożenie dla stabilności oraz ramy przekonań uczestników sporów politycznych a ich wizja tego, co sprawiedliwe (Rzeczycki, 2021; Perlikowski, 2020).

W związku z powyższym warto przyjrzeć się również pomniejszonym zgromadzeniom, z którymi było związane Involve. Dobrym przykładem jest Zgromadzenie Klimatyczne Camden. Zebrało ono ponad pięćdziesięciu mieszkańców. Udało im się wypracować 17 rozwiązań do wdrożenia przez mieszkańców, lokalne firmy oraz samorząd. Przygotowane zalecenia zostały przedstawione na posiedzeniu rady, a następnie jednogłośnie przyjęte przez radnych (*Annual Report 2019/20: Fit for the Future, 2020*). Na ich podstawie został opracowany i opublikowany *Camden Climate Action Plan 2020–2025*. Jak widać, w tym przypadku możliwe było nie tylko przeprowadzenie dialogu, ale również wykorzystanie jego efektów w praktyce.

Podsumowanie

Organizacja Involve stworzyła swoją wizję na podstawie krytyki demokracji przedstawicielskiej. Wytykając błędy w jej funkcjonowaniu, starano się jednocześnie dobrać nowe, konstruktywne formy, które uzupełniłyby braki. Takiego właśnie remedium Involve szuka w demokracji deliberatywnej. Jej pojmowanie przez tę organizację nie odbiega od ogólnych ram przyjmowanych w powszechnym już dyskursie na ten temat. Involve stara się jednak wychodzić poza teorię, dlatego stanowi dobry przykład do podjęcia próby cząstkowej oceny działania demokracji deliberatywnej w praktyce.

Najszerszym i jednocześnie stałym elementem działania Involve jest doradztwo i edukacja. Za pomocą licznych sieci i projektów organizacja szerzy wiedzę na temat założeń, środków oraz metod wdrażania deliberacji w życiu publicznym. Umiejętności oraz możliwości Involve zostały docenione przez liczne fundacje i instytucje państwowe, czego przejawem są otrzymywane dotacje i darowizny, a także zaangażowanie w odpłatne projekty.

Sam przebieg programów oraz zgromadzeń, w które angażowało się Involve, stanowi ciekawy przykład wprowadzania demokracji deliberatywnej do życia publicznego. Za interesujące można z pewnością uznać losowe dobieranie dobrowolnych uczestników, wspieranych przez ekspertów z różnych dziedzin. Warto również zauważyć, że tego rodzaju inicjatywy zawsze skupiały niewielką liczbę osób.

Projekty odnoszące się do lokalnych społeczności lub wyraźnie wyznaczonych, jednostkowych problemów mogą stanowić egzemplifikację udanej deliberacji. W ich ramach wypracowano konkretne rozwiązania, a następnie przyjęto je jako elementy do wprowadzenia w życie. Zupełnie innym przykładem jest jednak jedno z największych omówionych tu przedsięwzięć, tj. Zgromadzenie Klimatyczne Wielkiej Brytanii. Choć dowiodło ono, że na drodze deliberacji możliwe jest osiągnięcie konsensusu oraz wskazanie rozwiązań problemów postawionych przed uczestnikami, to jednocześnie ukazało, że ostateczny wymierny efekt (tj. zgodna z wolą obywateli decyzja polityczna) i tak jest uzależniony od woli decydenta. Kwestia ta jest niezwykle ważna i została szerzej poruszona w pracy Ł. Perlikowskiego (Perlikowski, 2020, s. 80–82, 122–125).

Rzecz jasna Involve jest tylko jedną z wielu tego typu organizacji, a zaledwie kilka przykładów nie przesądza jeszcze o całościowym funkcjonowaniu demokracji deliberatywnej. Jednak już na tym etapie widać wyraźnie jej największe mankamenty. W związku z tym rodzi się wiele pytań, szczególnie o to, czy decydenci w systemie demokratycznym rzeczywiście będą w przyszłości powszechnie wykazywać wolę uwzględniania rozwiązań proponowanych bezpośrednio przez społeczeństwo. Dodatkowo konieczne jest zawsze wypracowanie akceptowalnego rozwiązania. Inaczej jednak wygląda uzyskanie rozwiązania na przykład w przypadku budżetu obywatelskiego, w którym decyduje liczba głosów oddanych na dany projekt, a inaczej zalecenia przyjęte przez losowo dobraną deliberującą grupę osób. Stąd też rozważenia wymagają także pytania o to, czy należy systemowo zobligować decydentów do wykonywania woli obywateli wyrażanej na drodze deliberacji i czy rzeczywiście wolę kilkuset obywateli można będzie uznać za wolę całego społeczeństwa.

Bibliografia

- Abramowicz, B. (2011). *Koncepcja demokracji deliberacyjnej jako odpowiedź na postulaty usprawnienia demokracji przedstawicielskiej*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, z. 4.
- Annual Report 2019/20: Fit for the Future (2019–2020)*. <https://involve.org.uk/resources/publications/our-thinking/annual-report-201920-fit-future> (dostęp: 30.06.2022).
- Camden Climate Action Plan 2020–2025*. <https://www.camden.gov.uk/documents/20142/344816220/Camden+Climate+Action+Plan.pdf/1518b741-3a82-b442-7d71-9d43c158f3a-a?t=1636039744726> (dostęp: 30.06.2022).

- Citizens' Assembly of Scotland*, oficjalna strona internetowa. <https://webarchive.nrscotland.gov.uk/20211201204610/https://www.citizensassembly.scot/> (dostęp: 30.06.2022).
- Citizens' Assembly of Scotland: research report* (2019). <https://www.gov.scot/publications/research-report-citizens-assembly-scotland/documents/> (dostęp: 30.06.2022).
- Climate Assembly UK: Where Are We Now?: Government Response to the Committee's Second Report of Session 2021–22*. <https://publications.parliament.uk/pa/cm5802/cmselect/cm-beis/680/68002.htm> (dostęp: 30.06.2022).
- Climate Assembly UK: Where Are We Now? Second Report of Session 2021–22*. <https://committees.parliament.uk/publications/6617/documents/71408/default/> (dostęp: 30.06.2022).
- Citizens' Convention on UK Democracy*, oficjalna strona internetowa. <https://www.ccukdemocracy.org/> (dostęp: 1.08.2022).
- Davidson, S., Elstub, S. (2014). *Deliberative and Participatory Democracy in the UK*. „The British Journal of Politics and International Relations”, vol. 16/3.
- Elstub, S. (2014). *Deliberative Pragmatic Equilibrium Review: A Framework for Comparing Institutional Devices and Their Enactment of Deliberative Democracy in the UK*. „The British Journal of Politics and International Relations”, vol. 16/3.
- Grygień, J. (2017). *Demokracja na rozdrożu: deliberacja czy partycypacja polityczna?*. Kraków: Universitas.
- Habermas, J. (2005). *Faktyczność i obowiązywanie. Teoria dyskursu wobec zagadnień prawa i demokratycznego państwa prawnego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Involve* (2022). Oficjalna strona internetowa. <https://involve.org.uk> (dostęp: 30.06.2022).
- Juchacz, P. W. (2006). *Deliberacja – demokracja – partycypacja*. Poznań: Wydawnictwo UAM.
- LEDS/HOB Open Space Civil Society Annual Report – July 2018–May 2020*. <https://bit.ly/3AwEFHB> (dostęp: 30.06.2022).
- LEDS/HOB Open Space: Home Office Biometrics (HOB) Programme Granular Detail of HOB Systems [v1.0, 09/04/19]*. <https://bit.ly/3NCgQAO> (dostęp: 30.06.2022).
- Perlikowski, Ł. (2020). *Pluralizm i racjonalność w świetle idei demokracji deliberatywnej*. Płock: Wydawnictwo Naukowe MUP w Płocku.
- Rawls, J. (1994). *Teoria sprawiedliwości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rawls, J. (2012). *Liberalizm polityczny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rzeczycki, M. (2021). *Porządek deliberacji nie jest porządkiem politycznym*. „Atheneum. Polskie Studia Politologiczne”, vol. 69(1).
- Sciencewise*, oficjalna strona internetowa. <https://sciencewise.org.uk/about-sciencewise/> (dostęp: 30.06.2022).
- Smith, G., Wales, C. (2000). *Citizens' Juries and Deliberative Democracy*. „Political Studies”, vol. 48/1.
- Sroka, J. (2009). *Deliberacja i rządzenie wielopasmowe: teoria i praktyka*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Steenbergen, M. R., Bächtiger, A., Spörndli, M., Steiner, J. (2003). *Measuring Political Deliberation: A Discourse Quality Index*. „Comparative European Politics”, vol. 1.
- Sterna-Zielińska, K. (2019). *W kierunku demokracji uczestniczącej*. „Społeczeństwo i Polityka”, nr 2(59).

- Szlachta, B., Krzynówek, A. (2006). *Polityka deliberatywna: realistyczna utopia czy zbędny eksperyment?*. [W:] *Amerykańska demokracja w XXI wieku*, red. A. Mania, P. Laidler. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Tobiasz, M. (2016). *Demokracja deliberatywna a władza. Iluzje współdecydowania*. „Studia Politologiczne”, vol. 41.
- UK Citizens' Climate Assembly to Meet for First Time, <https://www.theguardian.com/environment/2020/jan/22/uk-citizens-climate-assembly-meet-first-time> (dostęp: 30.06.2022).
- Walzer, M. (2006). *Polityka i namiętność. O bardziej egalitarny liberalizm*. Warszawa: Muza.
- Westminster Foundation for Democracy, oficjalna strona internetowa. <https://www.wfd.org/> (dostęp: 1.08.2022).
- Zienkiewicz, A. (2019). *Dylematy praktyki mediacyjnej – kilka pytań na tle zasady bezstronności i neutralności mediatora*. „Gubernaculum et Administratio”, nr 1(19).
- Żak, M. (2020). *Good governance jako standard prawny*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji.
- Żardecka-Nowak, M. (2008). *Demokracja deliberatywna jako remedium na ponowoczesny kryzys legitymizacji władzy*. „Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych Oddziału Lubelskiego PAN”, vol. 3.